

Umhverfis orku og loftslagsráðuneyti
Umsögn skilað í samráðsgátt stjórnvalda.

7.júlí 2026

Umsögn um frumvarp til laga um breytingu á lögum um varnir gegn mengun hafs og stranda, nr. 33/2004 - leyfisveitingar vegna vísindarannsókna í hafi

Heilbrigðiseftirlit Vesturlands hefur tekið til skoðunar drög að frumvarpi til laga um breytingu á lögum um varnir gegn mengun hafs og stranda, nr. 33/2004, sem varðar leyfisveitingar vegna vísindalegra rannsókna í hafi sem tengjast loftslagsverkfræðilegum aðgerðum.

Heilbrigðiseftirlitið gerir ekki athugasemd við meginmarkmið frumvarpsins og telur jákvætt að settur verði skýrari lagarammi um rannsóknir sem geta falið í sér vísitandi inngrip í lífríki hafsins og haft áhrif á viðkvæm vistkerfi. Í frumvarpinu er gert ráð fyrir að Umhverfis- og orkustofnun veiti leyfi og fari með eftirlit með rannsóknum samkvæmt nýrri 9. gr. a laganna.

Heilbrigðiseftirlitið telur þó mikilvægt að eftirfarandi atriði verði skýrð í frumvarpinu, greinargerð eða væntanlegri reglugerð:

1. Samráð á aðlögunartímabili

Fyrir liggur að heilbrigðiseftirlit sveitarfélaga verður lagt niður í núverandi mynd 1. janúar 2027 og að verkefni á sviði mengunarvarnaeftirlits flytjast þá til Umhverfis- og orkustofnunar. Fram að þeim tíma eru heilbrigðisnefndir sveitarfélaga hins vegar enn lögbundin stjórnvöld á sínu starfssvæði.

Því þarf að tryggja að á tímabilinu verði leitað umsagnar viðkomandi heilbrigðisnefndar þegar rannsókn eða tengd starfsemi fer fram innan eftirlitssvæðis hennar og getur varðað starfsemi í landi, geymslu efna, tímabundna starfsmannaaðstöðu, fráveitu, úrgang eða staðbundna mengunarhættu.

Í fyrri umsögn Heilbrigðiseftirlits Vesturlands vegna umsóknar Rastar Sjávarrannsóknaseturs ehf. til Utanríkisráðuneytisins var einmitt bent á að gagnvart heilbrigðiseftirliti kynni að þurfa að sækja um leyfi vegna geymslu efna, starfsmannaaðstöðu og annarrar starfsemi í landi, auk þess sem slík starfsemi þyrfti að vera í samræmi við skipulag.

2. Leyfi til rannsóknar komi ekki í stað annarra leyfa

Skýrt þarf að koma fram að leyfi Umhverfis- og orkustofnunar til vísindalegrar rannsóknar í hafi leysi umsækjanda ekki undan skyldu til að afla annarra leyfa eða samþykka sem kunna að vera nauðsynleg vegna tengdrar starfsemi í landi. Þetta getur m.a. átt við um geymslu og meðhöndlun efna, tímabundna aðstöðu, fráveitu, úrgang, skipulagsmál og aðra starfsemi sem fellur undir viðeigandi stjórnvöld á hverjum tíma.

3. Mat á staðbundnum aðstæðum

Við afgreiðslu umsókna þarf að leggja mat á staðbundnar aðstæður á rannsóknarsvæði og í nágrenni þess. Þar þarf m.a. að horfa til fyrirliggjandi atvinnustarfsemi, fráveitu, hafnarstarfsemi, útrása, mengunarvalda og annarra þátta sem geta haft áhrif á umhverfisáhrætti eða áreiðanleika rannsóknarniðurstæða.

Í umsögn heilbrigðiseftirlitsins vegna rannsóknar í Hvalfirði var til dæmis bent á nálægð við starfsemi sem gæti haft áhrif á rannsóknarniðurstöður.

4. Skýrari skilgreining á bráðamengun

Heilbrigðiseftirlitið telur ástæðu til að skilgreina betur hvað teljist bráðamengun samkvæmt lögum nr. 33/2004. Mikilvægt er að ljóst sé hvort hugtakið taki eingöngu til mengunaróhappa sem tengjast skipum, höfnum og umferð á sjó, eða einnig til skyndilegrar og ófyrirséðrar mengunar frá starfsemi í landi, svo sem vegna bilunar, yfirfalls, rofs á leiðslu, óhapps við efnameðhöndlun eða losunar um útrás frá starfsleyfisskyldum rekstri, þegar mengun berst eða getur borist til sjávar eða stranda.

Skýr afmörkun skiptir máli vegna tilkynningarskyldu, stjórnunar á vettvangi, kostnaðarábyrgðar, viðbragðsáætlaða og verkaskiptingar stjórnvalda. Þetta er sérstaklega mikilvægt þegar verkefni mengunarvarnaeftirlits flytjast til Umhverfis- og orkustofnunar.

5. Bráðamengun í höfnum í einkaeigu

Heilbrigðiseftirlitið telur jafnframt mikilvægt að skýra ábyrgð og forræði vegna bráðamengunar í höfnum sem eru í einkaeigu eða reknar af einkaaðilum.

Ef eigandi eða rekstraraðili hafnar veldur sjálfur mengun, eða tengist þeirri starfsemi sem mengunin stafar frá, getur skapast augljós hagsmunaárekstur ef sami aðili hefur jafnframt raunverulegt forræði á viðbrögðum. Slíkt getur tafið eða veikt viðbrögð og rýrt traust á stjórnsýslu málsins.

Heilbrigðiseftirlitið leggur því til að kveðið verði skýrt á um að Umhverfis- og orkustofnun fari með yfirstjórn eða forræði viðbragða við bráðamengun í höfnum í einkaeigu, eftir því sem við á. Jafnframt verði tryggt að eigendur og rekstraraðilar einkarekinna hafna hafi fullnægjandi viðbragðsáætlanir, búnað og skyldu til tafarlausra aðgerða.

6. Gagnsæi og upplýsingar til almennings

Heilbrigðiseftirlitið tekur undir að umsóknir um rannsóknarleyfi verði auglýstar á vef Umhverfis- og orkustofnunar, eins og gert er ráð fyrir í frumvarpinu. Eðlilegt er að þar komi einnig fram hvaða önnur leyfi þurfi að liggja fyrir áður en rannsókn hefst og hvaða stjórnvöld hafi komið að mati málsins. Þá er mikilvægt að eftirlit fari fram á staðnum þar sem rannsóknir eru stundaðar en ekki bara í skrifborði.

Niðurstaða

Heilbrigðiseftirlit Vesturlands gerir ekki athugasemd við að frumvarpið verði lagt fram. Stofnunin telur jákvætt að settur verði skýrari lagarammi um vísindalegar rannsóknir í hafi sem varða loftslagsverkfræðilegar aðgerðir.

Heilbrigðiseftirlitið leggur þó áherslu á að:

- samráð verði haft við heilbrigðisnefndir sveitarfélaga á aðlögunartímabili fram til 1. janúar 2027,
- leyfi til rannsóknar í hafi komi ekki í stað annarra leyfa vegna tengdrar starfsemi í landi,
- staðbundin mengunarhætta og nálæg starfsemi verði hluti af mati umsókna,
- hugtakið bráðamengun verði skýrt betur í lögunum,
- og að Umhverfis- og orkustofnun fari með forræði viðbragða við bráðamengun í höfnum í einkaeigu þegar hætta er á hagsmunaárekstrum.

Virðingarfyllst,

Þorsteinn Narfason
framkvæmdastjóri.